

Лариса Подкоритова
канд. психол. наук, доцент
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький (Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ АРТ-ТЕРАПІЇ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ РОБОТІ З БАТЬКАМИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Головне завдання психолога у роботі з сім'єю, яка виховує дитину з особливими потребами, полягає в тому, щоб батьки змогли побачити реальну перспективу розвитку своєї дитини, з'ясувати можливі труднощі соціального розвитку, які виникають у певні вікові періоди, та організувати належний корекційний вплив, який дозволить оптимізувати подальший інтелектуальний і особистісний розвиток дитини. При цьому, як зазначають Т. Ілляшенко і Т. Жук, взаємодія з сім'єю, яка виховує дитину з особливими потребами, була досить однобічною і полягала переважно лише у вихованні і навчанні дитини. Насправді наукові дослідження показують, що навіть навчання і виховання дитини з особливими потребами (далі за текстом діти з ООП) покращується за умови комплексної роботи з сім'єю [5].

Проте аналіз наукових джерел показує, що теоретичних і практичних напрацювань щодо роботи з батьками дітей з особливими потребами суттєво менше, ніж щодо роботи з самими дітьми. Разом з тим поява у сім'ї дитини з ООП є травматичною подією для її батьків, а отже, потрібно працювати не лише з дітьми, а й з батьками. Серед сучасного психологічного інструментарію чільне місце посідають засоби арт-терапії, які діють м'яко, екологічно і глибоко, звертаючись до творчої потенціалу особистості.

Нами було проведено теоретичне дослідження, спрямоване на аналіз можливостей використання арт-терапії у роботі з батьками дітей з особливими освітніми потребами.

Визначено, що психологічна робота з батьками дітей з ООП є необхідною, оскільки такі батьки мають низку проблем, зокрема: суперечливі почуття до дитини; відсторонення від неї, передача відповідальності за дитину державним навчальним

закладам; неадекватне поводження щодо дитини тощо [4; 7]. Все це ускладнює соціалізацію та особистісний розвиток дитини з ООП.

Головною метою психологічної роботи з батьками дітей з ООП є надання батькам кваліфікованої допомоги в оволодінні засобами виявлення та самостійного вирішення власних психологічних проблем. Провідними завданнями і відповідними напрямками такої психологічної роботи є діагностика, консультування, корекція, психологічна профілактика і гігієна, психологічна просвіта, психолого-педагогічний супровід [3; 5; 6].

Серед нагальних завдань психологічної роботи з батьками дітей з ООП є корекція ставлення батьків до своїх дітей з особливими освітніми потребами. Виявлено, що ставлення батьків до своїх дітей з ООП є суперечливим, неоднозначним, зазвичай, неадекватним і залежить від низки чинників, особливо від характеру дефекту дитини, психологічних особливостей самих батьків і сильно варіюється у різних сім'ях. Ставлення батьків визначає розвиток їхніх дітей з ООП [4; 7].

Для психологічної корекції ставлення батьків до своїх дітей з ООП доцільно використовувати групові тренінги і творчі завдання, зокрема різні засоби арт-терапії.

Використання засобів арт-терапії в роботі з батьками дітей з особливими освітніми потребами для корекції їхнього ставлення до своїх дітей має широкий спектр можливостей.

Зокрема доцільно використовувати такі види арт-терапії, як: ігрову психотерапію, музичну терапію, піскову терапію, танцювально-рухову терапію,

бібліотерапію, казкотерапію, фототерапію, кінотерапію у пасивній (рецептивній) і активній (творчій) формах. Для арт-терапії з сім'єю, де виховується дитина з ООП доцільно використовувати такі арт-терапевтичні техніки, як:

«Автопортрет сім'ї», «Скульптура сімейних стосунків», «Герб сім'ї», «Подорож у світ дитинства», «Лінії життя» та ін. [2].

Нами розроблено арт-терапевтичну програму для корекції ставлення батьків до своїх дітей з особливими освітніми потребами. Програма складається з десяти занять тривалістю 60–

70 хвилин. Кожне заняття має стандартну структуру: вступна частина (привітання, висловлювання очікувань, налаштування на роботу); основна частина (корекційні вправи з арт-терапії); завершальна частина (зворотній зв'язок про заняття, прощання у вигляді побажання одне одному). У програмі використані відомі арт-вправи («Автопортрет сім'ї», вільний малюнок, колаж, пластилінова скульптура, інсталяція, написання листа, вправа Л. Лебедевої «Ліхтарик подяки»), а також наші авторські розробки «Ставлення до дитини» та модифікації відповідно до теми тренінгу.

У програмі використано переважно методи образотворчої арт-терапії (малювання, колаж, інсталяція), фототерапії і бібліотерапії, у вигляді відомих арт-вправ («Автопортрет сім'ї», «Ліхтарик подяки» Л. Лебедевої), так і наші авторські розробки («Ставлення до дитини») та модифікації відомих вправ відповідно до теми тренінгу.

Очікуваним результатом арт-терапевтичної програми є покращення розуміння батьками світу своєї дитини з ООП, розвиток емпатії батьків, покращення емоційного самопочуття, розвиток самоусвідомлення.

На основі аналізу і узагальнення наукових праць, практичного досвіду колег, які працюють з дітьми з ООП, та власного практичного досвіду в груповій арт-терапії нами також запропоновано комплекс рекомендацій щодо психологічної роботи з батьками дітей з ООП. Рекомендації розподілені за такими напрямками: 1) комплексна психологічна діагностика; 2) відповідна до результатів діагностики психологічна корекція;

3) навчання батьків дітей з ООП різним психологічним методам і прийомам психологічної саморегуляції, психопрофілактики і психогієни, прийомам психологічної корекції і особистісного розвитку дітей з ООП вдома; формування певних дефектологічних знань і вмій; 4) розвиток творчості як заохочення батьків до особистого пошуку творчих підходів до навчання, виховання і розвитку їхніх дітей з ООП. Програма і рекомендації можуть бути корисними для соціальних працівників і психологів, які працюють із сім'ями, що виховують дітей з особливими освітніми потребами.

Підсумовуючи дану публікацію, доцільно звернутися до Т.

Титаренко, яка зауважує, що під час корекції ставлення батьків до своїх дітей з ООП важливо наголосити батькам, що їхнє головне завдання – не плутати власний життєвий світ зі світом своєї дитини, не заохочувати зайвої інтерференції, взаємопроникнення цих світів [8].

Література

1. Буковська О. О. Напрямки психологічної допомоги сім'ям, які виховують дитину з особливими потребами [Електронний ресурс] / О. О. Буковська // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Психологічні науки. – 2013. – Вип. 114. – С. 12–16. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPN_2013_114_5 (дата звернення: 25.09.2019).

2. Вознесенська О. Л. Арт-терапія в роботі практичного психолога: використання арт-технологій в освіті / О. Л. Вознесенська, Л. В. Мова. – Київ : Шкільний світ, 2007. – 120с.

3. Галян О. І. Психологічні аспекти супроводу батьків дітей з особливими освітніми потребами / О. І. Галян, З. Т. Борисенко // Теорія і практика сучасної психології : зб. наук. праць. – 2019. – № 2, т. 2. – С. 44–49.

4. Ігнатенко К. В. Робота спеціалістів загальноосвітнього закладу з родинami дітей, що мають особливі освітні потреби [Електронний ресурс] / К. В. Ігнатенко. – Режим доступу: dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3135/1/Ignatenko_Kateryna.pdf (дата звернення: 27.09.2019).

5. Ілляшенко Т. Д. Проблема психолого-педагогічної допомоги батькам, які виховують дітей з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс] / Т. Д. Ілляшенко, Т. В. Жук // Харківський осінній марафон психотехнологій – 2019 : тези доповідей. – Частина 2. – Режим доступу:

http://lib.iitta.gov.ua/717936/1/%D0%86%D0%BB%D0%BD%D1%8F%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%96%D1%83%D0%BA_2019_131-135.pdf (дата звернення: 27.09.2010)]

6. Колишкін О. В. Педагогічні аспекти діяльності вчителя-дефектолога в роботі із сім'ями, які виховують дітей з особливими потребами / О. В. Колишкін // Педагогічні науки:

теорія, історія, інноваційні технології. – 2015. – № 3 (47). – С. 10–20.

7. Організація діяльності громадських організацій, які надають допомогу хворим дітям : метод. посіб. / Н. Заболотна, А. Зінченко, Н. Комарова, Н. Романова. – Київ, 2007. – 92 с.

8. Титаренко Т. Дитина з особливими потребами та її життєвий світ: напрямки психологічного консультування / Т. Титаренко // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: науково-методичний збірник / ред. кол. Н. Софій (голова), І. Єрмаков (керівник авторського колективу і науковий редактор) та ін. – К. : Контекст, 2000. – 336 с.